

УДК 339.92(470+477)

А.А. ГРИЦЕНКО,
*доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
заступник директора
ДУ «Інститут економіки і прогнозування
НАН України»*

В.О. КОРНІВСЬКА,
*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
ДУ «Інститут економіки і прогнозування
НАН України»*

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ, РОСІЇ ТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ¹

У статті наведено результати дослідження економічного, монетарного та фінансового просторів Європейського Союзу, Росії, України в контексті їх загального обсягу та щільності. На основі порівняльного аналізу динаміки показників, що характеризують економічні простори країн, зроблено висновки щодо інтеграційних перспектив Росії, України та ЄС.

Ключові слова: *економічний простір, монетарний простір, фінансовий простір, щільність простору, інтеграційні перспективи.*

Сучасний світ характеризується діалектичним взаємозв'язком процесів диференціації та інтеграції економічного простору. Інтенсивно розвивається така складова економічної науки, як просторова економіка. Різні аспекти аналізу економічного простору наведені в працях А. Аганбегяна, У. Айзарда, О. Биякова, О. Бородіної, Ж. Будвіля, В. Гейця, О. Гранберга, Е. Гувера, Л. Канторовича, О. Кузнецова, П. Мінакера, В. Новицького, Ю. Пахомова, Ф. Перру, М. Портера, В. Радаєва, Ф. Ратцеля, В. Сіденка, Р. Челлена, О. Яременка та ін. Але низка важливих питань щодо структурних і функціональних характеристик економічного простору ще не знайшли науково обґрунтованих відповідей.

Метою цієї статті є порівняльна характеристика різних складових економічного простору ЄС – Росії – України в контексті інтеграційних процесів. Такий простір є багаторівневим, його складові характеризуються різними ступенями інтеграції і диференціації. ЄС, Росія та Україна мають спільні і відмінні інтереси у подальших процесах інтеграції, що робить їх складними, суперечливими і значною мірою асиметричними. Тому вивчення об'єктивного підґрунтя інтеграційно-диференційних процесів є важливим для вироблення стратегії подальшої інтеграційної політики.

¹Публікацію підготовлено за фінансової підтримки НАН України проекту «Росія і Україна в загальноєвропейському просторі: гармонізація інтересів та об'єднання зусиль» № 10-02-00761а/У спільного конкурсу НАН України – РГНФ.

Найбільш широкою категорією у визначеному контексті є господарський простір. Він включає фізичний простір господарської діяльності людини, спрямованої на відтворення власних умов життєдіяльності. В цей простір входять території, різноманітні ресурси і результати господарювання. Економічний простір на відміну від господарського утворюється опредмеченими, уречевленими результатами трудової діяльності людини, що набувають соціальної форми. Це є буття людини в об'єктивованих, предметних і просторово локалізованих формах. Це історично збігається з формуванням різноманітних форм прояву вартісних відносин. У цьому контексті економічний простір утворює рух вартості в її предметних, грошових, фінансових та інших формах прояву.

Диференціація та інтеграція економічного простору пов'язана з рухом товарів, грошей та різноманітних фінансових активів. У зв'язку з цим можна розрізняти власне економічний, монетарний та фінансовий простори як елементи економічного простору в широкому сенсі, що перебувають у складних взаємозв'язках. Так, монетарний простір, з одного боку, є складовою економічного простору, з іншого – виходить за межі характеристик товарообміну не опосередкованого грошима, який, безумовно, належить до економічного простору. Фінансовий простір є, з одного боку, складовою монетарного, бо завжди включає рух грошей, з іншого – виходить за його межі, бо це не просто рух грошей, а рух накопиченої вартості для вирішення різноманітних економічних завдань.

Для характеристики взаємопроникнення різних форм економічного простору доцільно використати категорію його щільності, що відображає насиченість простору вартістю. А враховуючи те, що вартість є уречевленим або просторово локалізованим суспільно-необхідним часом відтворення блага, то мова йде про щільність як характеристику міри єдності економічного простору і часу.

ЄС – Росія – Україна утворюють економічний простір, кожна з складових якого характеризується певним рівнем єдності і виокремленості. Враховуючи моменти диференційованості та інтегрованості, доцільно виокремити як предмет компаративного аналізу фінансово-економічний простір ЄС – Росії – України з його основними складовими. ЄС, Росія та Україна мають власні економічні системи, власні валюти. Крім того, власні валюти мають країни, що є членами Європейського Союзу, але не входять до Єврозони. Разом з тим вони взаємодіють і інтегруються за різними напрямками науково-технічного, соціально-економічного та культурно-гуманітарного співробітництва. З метою компаративного аналізу монетарного та фінансового простору використовуємо дані тієї частини ЄС, яка має монетарну єдність і єдину валюту – євро (Єврозона).

Загальний економічний простір країни можна оцінити через обсяг національного багатства. Але, зважаючи на те, що нас будуть цікавити порівняння змін характеристик економічного простору, то цей простір доцільно брати у певному часовому інтервалі. Для таких цілей підійде показник ВВП. Загальний обсяг монетарного простору показуватиме монетарний агрегат, що використовується монетарною статистикою країни. Обсяг фондового сегмента фінансового простору охарактеризуємо показником капіталізації фондового ринку.

Як свідчать дані табл. 1–3, за всіма показниками, що характеризують економічний простір, Україна і Росія відрізняються від країн Єврозони за всіма складовими. ВВП Єврозони в 7 разів вищий за ВВП в Росії та в 73 рази вищий за ВВП в Україні (табл. 1). При цьому ВВП на душу населення, виражений з метою порівняння в євро, в Україні практично в 10 разів, а в Росії – в 3 рази менший за аналогічний європейський показник (табл. 2).

Дивлячись на графік темпів зростання (падіння) ВВП та динаміки грошової маси України, Росії та Єврозони (рис. 1), ми бачимо, що економічний простір наших країн значно динамічніший за економічний простір країн Єврозони, що обумовлено, перш за все, несталістю інституційною структурою економік Росії та України та значною залежністю від екзогенного впливу, що ілюструється на графіку як різке падіння ВВП протягом кризи.

Таблиця 1

Окремі макроекономічні показники Євросони, Росії, України

Рік	ВВП Євросони, млрд євро	ВВП Росії, млрд євро	ВВП України, млрд євро	М2 Євросони, млрд євро	М2 Росії, млрд євро	М2 України, млрд євро
2005	7993,7706	633,291621	74,1003342	7086,253	127,5931695	32,5759674
2006	8410,176	777,125930	81,81706098	7754,471	174,1539297	39,2525767
2007	8820,2838	923,25037	97,14062749	8653,787	247,4209914	53,3941823
2008	9063,1875	1165,34210	87,33448421	9398,385	363,5437106	47,5085348
2009	8851,1091	962,563129	79,41481305	9331,4	322,0265793	42,3702758
2010	9096,8963	1113,45115	103,5383469	9522,282	378,2844938	57,1812776
2011	9292,9013	1306,03278	127,5969722	9716,334	480,7178615	66,5674569

Джерело: на основі даних ЄЦБ [1], Євростату [2], Федеральної служби державної статистики РФ [3], Державної служби статистики України [4], Центрального банку Росії [5], НБУ [6].

Таблиця 2

ВВП на душу населення в країнах Євросони, Росії, України

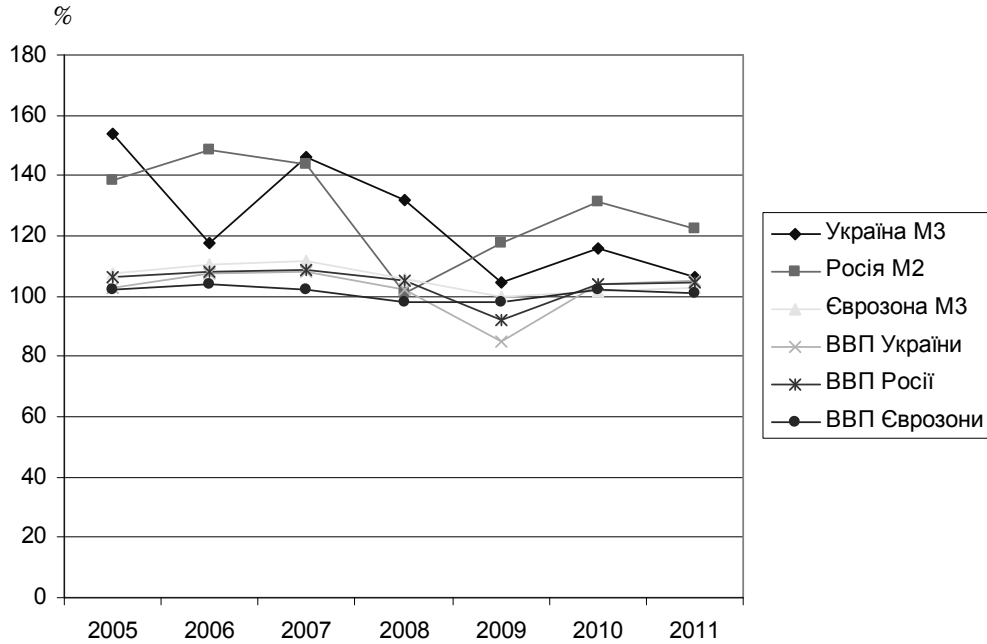
Рік	ВВП на душу населення, Євросона, євро	ВВП на душу населення, Росія, євро	ВВП на душу населення, Україна, євро
2005	25200	4425,040954	1573,145738
2006	26300	5454,057269	1748,648669
2007	27600	6496,408132	2088,561701
2008	28100	8209,11619	1887,990007
2009	27000	6783,010088	1724,38079
2010	27600	7789,772572	2257,135561
2011	27600	9133,096396	2795,457323

Джерело: на основі даних Євростату [7], Федеральної служби державної статистики РФ [8], Державної служби статистики України [4].

У 2005–2011 рр. монетарний розвиток в Україні та в Росії також був значно динамічнішим за європейський (рис. 1), при цьому тренди розвитку в Росії та в Україні, починаючи з 2007, мають приблизно однакові траєкторії, але з певним лагом Україна «наздоганяє» Росію. На графіку також видно, що, починаючи з 2009 р., тенденції монетарного розвитку в Росії та Україні схожі на європейські (але з більшою динамікою); це може означати, що глобальна фінансова нестабільність створює умови для формування односпрямованих трендів монетарного розвитку, обумовлених загальними, спільними для всіх цілями підтримки грошово-кредитної стабільності в національних економічних просторах.

Графіки, наведені на рис. 1, свідчать також про збіг напрямків динаміки ВВП та монетарного розвитку в Європі. Така тенденція характерна і для України. В російській економіці монетарний розвиток та зміни ВВП протягом 2008–2009 рр. були різноспрямованими, що може бути пов'язаним із значним впливом на ВВП факторів немонетарного характеру.

Дані табл. 3 свідчать про те, що фондові простори країн Євросони, Росії та України значно відрізнялися, в 2009 р. капіталізація фондового сегмента країн Євросони загалом складала 6280 млрд євро, Росії – 930 млрд євро, а України – приблизно 12 млрд євро.

Джерело: графік побудовано на основі даних, наведених на офіційних сайтах ЄЦБ [9], Центробанку Росії [10] та НБУ [11].

Рис. 1. Динаміка ВВП в Україні, Росії, країнах Євросони

Таблиця 3

Капіталізація фондового ринку країн Євросони, Росії, України

Рік	Капіталізація фондового ринку Євросони, млрд євро	Капіталізація фондового ринку Росії, млрд євро	Капіталізація фондового ринку України, млрд євро
2005	8133,7	197,2649573	21, 19
2006	9464,4	418,778626	32,57
2007	9764,4	724,109589	76,09
2008	4983,07	1073,571429	24,4
2009	6280,21	930,8450704	11,63
2010	—	657,5572519	—

Джерело: розраховано на основі даних ІАССЕРП РАН // Електронний ресурс. – Доступний з: <http://data.cemi.rssi.ru/isepweb/index.htm>

Але якщо проаналізувати фондовий сегмент в контексті окремих країн (табл. 4), то ми побачимо, що показник капіталізації фондового ринку Росії в 2009 році знаходився на рівні найрозвинутіших країн Євросони (Франції, Німеччини), і сьогодні фондовий сегмент в Росії активно зростає. Що стосується України, то за показником обсягу фондового простору країни Євросони її значно випереджають, крім Словаччини, Словенії та Естонії (табл. 4).

Далі проаналізуємо щільність просторів.

Щільність економічного простору визначимо як ВВП на душу населення, що припадає на одиницю території країни. Це також можна визначити і як

Таблиця 4

Капіталізація фондового ринку в країнах Єврозони, Росії та України

Капіталізація фондового ринку, млрд дол.	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Австрія	54.5	85.8	126.3	191.3	228.7	72.3	53.6
Бельгія	178.6	768.4	327.1	396.2	386.4	167.4	261.4
Німеччина	1079.0	1194.5	1221.3	1637.8	2105.5	1108.0	1297.6
Греція	106.8	125.2	146.0	208.3	264.9	90.4	54.7
Ірландія	85.1	114.1	114.1	163.4	144.0	49.4	29.9
Іспанія	726.2	940.7	960.0	1323.1	1800.1	946.1	1297.2
Італія	614.8	789.6	798.2	1026.6	1072.7	520.9	317.3
Люксембург	37.3	50.1	51.3	79.5	166.1	66.5	105.6
Нідерланди	488.6	622.3	727.5	779.6	956.5	387.9	542.5
Португалія	58.3	73.4	67.0	104.2	132.3	68.7	98.7
Росія	230.8	268.0	548.6	1057.2	1503.0	1321.8	861.4
Словаччина	2.8	4.4	4.4	5.6	7.0	5.1	4.7
Словенія	7.1	9.7	7.9	15.2	29.0	11.8	11.8
Україна			25.0	42.9	111.8	24.4	16.8
Фінляндія	170.3	183.8	209.5	265.5	369.2	154.4	91.0
Франція	1355.6	1857.2	1710.0	2428.6	2771.2	1492.3	1972.0
Естонія	3.8	6.2	3.5	6.0	6.0	2.0	2.7

Джерело: на основі даних ІАССЕРП РАН // Електронний ресурс. – Доступний за: <http://data.cemi.rssi.ru/isepweb/index.htm>

відношення ВВП до просторово-трудоного потенціалу, розрахованого як добуток площі країни на кількість її населення. Розрахована таким чином сучасна щільність економічного простору країн Єврозони дорівнює – 0,0101, Росії – 0,00053, Україні – 0,0046 євро/чол.-км².

Щільність монетарного простору вимірюємо відношенням монетарного агрегату M2 до ВВП, що є показником монетизації економіки. Щільність фінансового простору можна визначити як відношення обсягу певних фінансових активів до ВВП (щільність у економічному просторі); та відношення обсягу певних фінансових активів до обсягу монетарного агрегату (щільність у монетарному просторі).

Дані табл. 5 свідчать про те, що рівень монетизації в Європі (104%) значно вищий за російський (36%) та український (52%) рівень. При цьому, як видно на рис. 2, темпи зміни монетизації в Росії та Україні, починаючи з 2008 р. коливаються на рівні, близькому до європейського, навіть незважаючи на різкі зміни курсу гривня/євро у 2008 р.

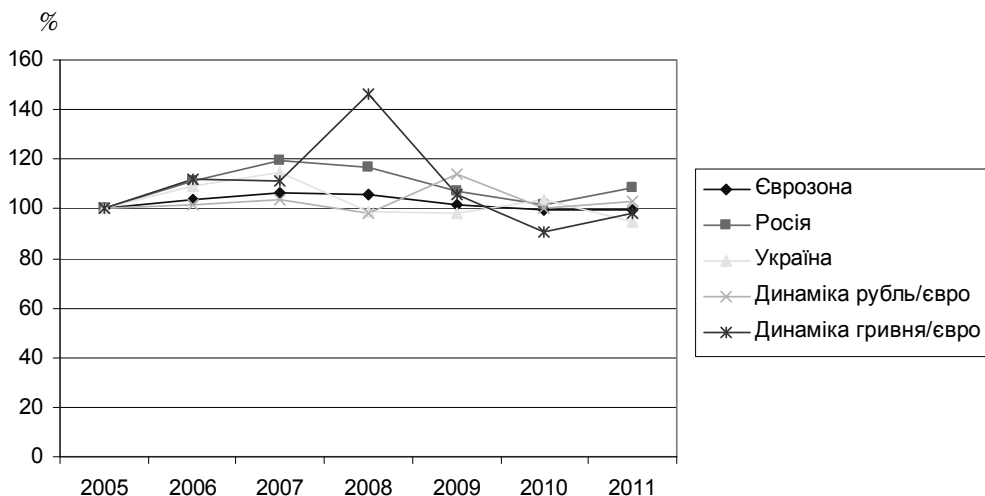
Що стосується розвитку фондового сегмента фінансового простору, то тенденції, що спостерігаються в Росії, свідчать про їх близькість до європейських. Більше того, як доводять дані табл. 5, щільність фондового ринку в економічному просторі Росії на етапі 2008–2010 рр. перевищувала європейські показники: в Євразоні у 2008 р. – 55%, у 2009 – 71, у 2010 р. – 55%; у Росії в 2008 р. – 92%, у 2009 – 97, у 2010 р. – 59%. Зважаючи на переважно банківську модель фінансово-інвестиційного простору в Євразоні, сучасну макроекономічну нестабільність в Євразоні та ЄС і активний розвиток фінансового ринку в російській економіці, в короткостроковій перспективі можна очікувати збереження цих тенденцій. Щільність фондового ринку в Україні менша за європейський та російський рівень, максимальна щільність українського фондового ринку в еко-

Таблиця 5

Щільність просторів країн Єврозони, Росії та України

Рік	Щільність монетарного простору в ВВП, Єврозона, %	Щільність монетарного простору в ВВП, Росія, %	Щільність монетарного простору в ВВП, Україна, %	Щільність фондового економічного простору, Росія, %	Щільність фондового економічного простору, Україна, %	Щільність фондового монетарного простору, Єврозона, %	Щільність фондового монетарного простору, Росія, %	Щільність фондового монетарного простору, Україна, %
2005	88,64718985	20,14761684	43,96197095	31,14915	28,59880576	114,7813943	154,6046376	65,0535113
2006	92,20343308	22,41000111	47,9760288	53,888129	39,81325105	122,0508788	240,4646434	82,9857161
2007	98,11234192	26,7989052	54,96586105	78,430468	78,33574524	112,8338379	292,6629568	142,517089
2008	103,6984505	31,19630787	54,39836887	92,125001	19,81739475	53,02049235	295,307386	36,4301268
2009	105,4263358	33,45511267	53,3531141	96,704833	14,65719963	67,30190539	289,0584598	27,4720602
2010	104,676163	33,97405372	55,22714949	59,055779	—	—	173,8261183	—
2011	104,5565178	36,80748808	52,17009132	—	—	—	—	—

Джерело: розраховано на основі даних ЄЦБ [1], Євростату [2], Федеральної служби державної статистики РФ [3], Державної служби статистики України [4], Центрального банку Росії [5], НБУ [6].

Джерело: побудовано на основі даних ЄЦБ [1], Центрального банку Росії [5], НБУ [6].

Рис. 2. Динаміка монетизації та курсів валют Росії, України та країн Єврозони

номічному просторі складала 78% у 2007 р., тоді як найбільшим цей показник був в Єврозоні у 2006 р. — 112%; у 2009 р. в Україні цей показник досяг свого мінімуму — 15%. Дані табл. 5 свідчать про те, що у 2007 р., коли показник капіталізації фондового ринку та його щільності в економічному просторі в Україні досяг максимального значення 78%, він знаходився на рівні, що спостерігався в російській економіці.

Щільність фондового ринку в монетарному просторі в Росії була вища за європейські показники вже у 2005 р. (перш за все це пов'язано із переважно банківською моделлю фінансово-інвестиційного процесу в Єврозоні та невисоким рівнем монетизації ВВП Росії порівняно з рівнем монетизації ВВП в Єврозоні). Тенденція така, що фондова складова монетарного простору зростає і на сьогодні щільність фондового сектора в монетарному просторі складає 173% (капіталізація фондового ринку практично в 2 рази перевищує грошову масу). В Україні цей показник складає 27%, в Єврозоні — 67%.

Доцільно також враховувати бюджетну щільність (відношення збалансованої частини доходів і видатків державного бюджету). Борги утворюють від'ємне значення економічного простору. А їх відношення до ВВП показує від'ємну щільність (розрідження економічного простору).

Як видно з табл. 6 за показниками профіциту (дефіциту) бюджету країни Єврозони, Росія та Україна знаходяться приблизно в рівних умовах: так, у 2010 р. дефіцит бюджету в Єврозоні був на рівні 4,83%, в Україні — 5,9%, в Росії найменший показник — 3,5%. Але якщо подивитись на відношення зовнішнього боргу держави до ВВП, то в Росії цей показник знаходиться на рівні 2,11% (при цьому загальний обсяг державного боргу складає 10,4% ВВП [12]), в Єврозоні цей показник дорівнює 44,8%, в Україні останні дані — 55,9%. Це означає, що в Єврозоні та в Україні спостерігається значна залежність від екзогенного впливу зовнішніх просторів: монетарного та фінансового, тоді як Росія поступово зменшує цю залежність (починаючи з 2005 р. зовнішній борг зменшився з 10,16% до 2,11%).

Економічний простір кожної країни має агрегатний характер. Повний економічний цикл передбачає як виробництво, так і споживання продукції. Якщо

Таблиця 6

Показники бюджетної щільності в країнах Єврозони, Росії та України

Рік	Профіцит/ дефіцит бюджету Єврозони, % ВВП	Зовнішній борг в Єврозоні, % ВВП	Профіцит/ дефіцит бюджету Росії, % ВВП	Зовнішній борг Росії, % ВВП	Профіцит/ дефіцит бюджету України, % ВВП	Зовнішній борг України, % ВВП
2005	-0,96	33,3	8,1	10,1690907	-1,8	45,9
2006	-0,45	33,64	8,4	5,08283129	-0,7	50,6
2007	-0,003	33,55	6	3,32520852	-1,4	56
2008	-2,52	36,94	4,9	2,47137728	-1,3	55,9
2009	-5,9	42,52	-6,3	2,72501607	-3,9	-
2010	-4,83	44,79	-3,5	2,71156932	-5,9	-
2011	-4,1	44,8	-	2,11786414	-	-

Джерело: за даними ЄЦБ, НБУ, Міністерства фінансів Росії.

споживач знаходиться за кордоном, то економічний простір країни розширюється на величину експортованої продукції. Відповідно можна виділити нульовий агрегат – це простір країни без врахування її зовнішніх зв'язків і інші агрегати залежно від щільності економічних зв'язків. Економічні агрегати країн перетинаються, утворюючи спільний економічний простір першого рівня. Він є неформалізованим. Інституційно він регулюється переважно угодами між експортерами та імпортерами, суб'єктами кредитних відносин, але не має загальноекономічної регулюючої установи.

Таблиця 7

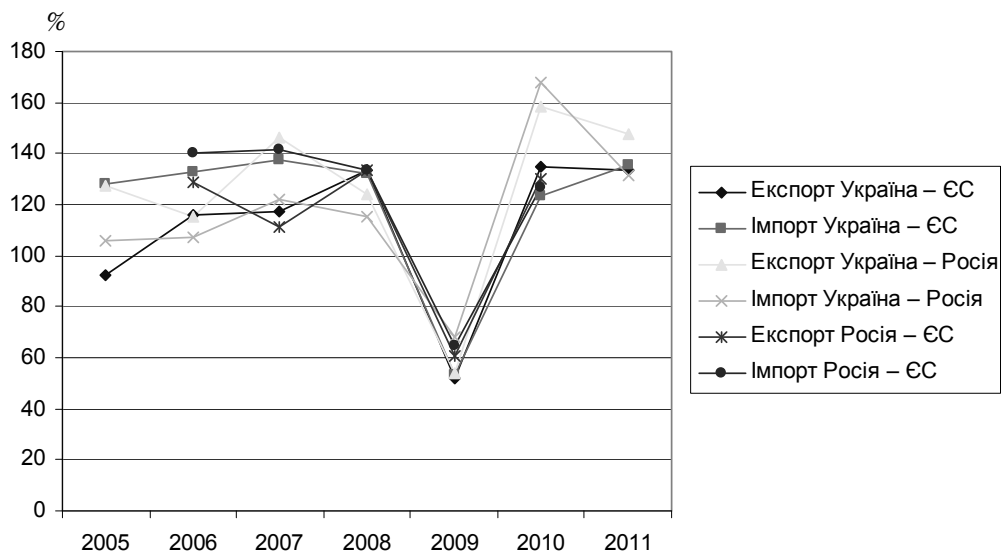
Динаміка експорту та імпорту між країнами ЄС, Росії та України (%)

Рік	Експорт Україна – ЄС	Імпорт Україна – ЄС	Експорт Україна – Росія	Імпорт Україна – Росія	Експорт Росія – ЄС	Імпорт Росія – ЄС
2005	92,59	128,15	127,4	105,9		
2006	116,1	132,6	115,5	107,4	128,61	140,22
2007	117	137,2	146,4	122,1	111,43	141,35
2008	133,6	132,2	124,2	115,3	133,73	133,5
2009	52	53,3	54	68,2	60,59	64,93
2010	134,8	123,2	158,1	167,7	130,32	126,58
2011	133,4	135,3	147,6	131,2		

Джерело: розраховано на основі даних Федеральної служби державної статистики Російської Федерації [3] та Державної служби статистики України [4].

З графіків, наведених на рис. 3, видно, що, починаючи з 2008 р., тренди розвитку експортно-імпортних операцій між Росією, Україною та ЄС мають однакові траєкторії. Це пов'язано не тільки із фінансово-економічною нестабільністю, яка практично однаковою мірою обумовила різке звуження зовнішньоторговельних операцій країн та різке падіння експорту та імпорту – в два рази (в Росії дещо менше); але з певною інституційною сталістю відносин між країнами, яка проявилася як стабільне відновлення зовнішньоторговельних зв'язків, починаючи з 2009 р., за однаковими траєкторіями (рис. 3).

Сталість відносин між країнами може бути ознакою інтеграційних перспектив певного рівня. І в цьому контексті зона вільної торгівлі з ЄС і Росією, за умови існування власної національної валюти, – безперечний крок у напрямку

Джерело: розраховано на основі даних Федеральної служби державної статистики Російської Федерації [3] та Державної служби статистики України [4].

Рис. 3. Динаміка експорту-імпорту країн ЄС, Росії та України

вирівнювання щільності економічного простору України – Росії – ЄС. Митний союз з Росією має як напрямки вирівнювання, так і його обмеження з країнами – не членами Митного союзу. Тому це питання потребує ґрунтовного зважування переваг-втрат у просторі-часі.

Ми показали, що країни Єврозони, Росія та Україна мають різні щільності економічного простору. Слід усвідомлювати, що різна щільність економічного простору створює певне напруження, яке стримується інституційними обмеженнями. Посилення взаємодії в процесі реалізації інтеграційних заходів створить умови для реалізації тенденції до вирівнювання щільності економічного простору. Але цей процес повинен не бути надто швидким, бо це може привести до обвалу і руйнування певних секторів і сегментів економічного простору (як в Греції та Іспанії, в яких єдність монетарного простору та вирівнювання загальноекономічного простору шляхом лібералізації ринків для підвищення конкуренції призводить до диспропорцій у фінансово-бюджетному просторі та руйнування закритих професійних ринків і патріархального сектора).

У той же час з аналізу динаміки щільності монетарного простору ми побачили, що в Росії та Україні спостерігаються тенденції, близькі до європейських (незважаючи на різну щільність монетарного простору в економічному просторі Росії, України та країн Єврозони, динаміка цих показників в Росії та Україні наближається до динаміки в Єврозоні). В аспекті розвитку фондового сегмента Росія знаходиться на шляху активного розвитку фінансового ринку та його фондової складової, щільність якої в економічному та монетарному просторі перевищує показники Єврозони.

Разом з тим умов для подальшої монетарної інтеграції ще не створено, і, скоріше за все, протягом прогнозованих перспектив не буде створено. Зовнішнім критерієм готовності країн до використання спільної валюти може бути стабільність (з незначною волатильністю) протягом достатньо тривалого часу (декількох років) обмінних курсів при стабільних і прийнятних рівнях бюджетного дефіциту і загального боргу.

Незважаючи на стабільність обмінних курсів та відносну прийнятність показників дефіциту бюджету країн, що аналізуються (табл. 8), зростання обсягів державного боргу в Єврозоні свідчить про значні дисбаланси, що можуть виникнути між учасниками інтеграції. Так, рівень загального боргу в Єврозоні коливається на позначці 85,3%, тоді як в Росії цей показник дорівнює 10,4%.

Таблиця 8

Окремі макроекономічні показники країн Єврозони, Росії та України

Рік	Профіцит/дефіцит бюджету Єврозони, % ВВП	Профіцит/дефіцит бюджету Росії, % ВВП	Профіцит/дефіцит бюджету України, % ВВП	Курс рубль/євро	Курс гривня/євро
2005	-0,96	8,1	-1,8	34,1233	5,95749
2006	-0,45	8,4	-0,7	34,6366	6,65085
2007	-0,003	6	-1,4	36,0119	7,41946
2008	-2,52	4,9	-1,3	35,4205	10,85546
2009	-5,9	-6,3	-3,9	40,2945	11,50094
2010	-4,83	-3,5	-5,9	40,3601	10,45573
2011	-4,1	н/д	н/д	41,6292	10,29805

Джерело: за даними ЄЦБ, НБУ, Міністерства фінансів Росії.

Більше того, монетарна інтеграція є похідною від загальноекономічної інтеграції, тому формування загального європейського економічного простору та можливе включення до нього Росії та України – це довгострокова перспектива, логіка якої повинна будуватися на усвідомленні рівня і динаміки єдності господарського, економічного, монетарного та фінансового простору; розумінні наріжного значення інституційного фактора інтеграції, що органічно включений у всі складові економічного простору та глибоко вкорінений як в господарський простір в формі формальних та неформальних правил взаємодії, так і у всі інші складові економічного простору.

Список використаної літератури

1. Euro area economic and financial data // Офіційний сайт ЄЦБ / [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.ecb.int/stats/keyind/html/sdds.en.html>
2. Annual national accounts// Офіційний сайт Євростату [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/national_accounts/data/database
3. Федеральна служба державної статистики Російської Федерації [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main/account/#>
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Офіційний сайт Центрального банку Російської Федерації [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.cbr.ru/statistics/>
6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57420
7. Офіційний сайт Євростату [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_aux_gph&lang=en
8. Офіційний сайт Федеральної служби державної статистики РФ [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.gks.ru/bgd/regl/b11_13/IssWWW.exe/Stg/d1/01-01.htm

9. Офіційний сайт ЄЦБ [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://sdw.ecb.europa.eu/quickview.do?SERIES_KEY=117.BSI.M.U2.Y.V.M30.X.I.U2.2300.Z01.A

10. Офіційний сайт Центрального банку Росії [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.cbr.ru/statistics/credit_statistics/MS.asp?Year=2011

11. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=84961

12. Внешний долг России вырос на 50 миллиардов долларов [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://lenta.ru/news/2012/01/12/debt/>

В статье представлены результаты исследования экономического, монетарного и финансового пространств Европейского Союза, России, Украины в контексте их общего объема и плотности. На основе сравнительного анализа динамики показателей, которые характеризуют экономические пространства стран, сделаны выводы относительно интеграционных перспектив России, Украины и ЕС.

Ключевые слова: *экономическое пространство, монетарное пространство, финансовое пространство, плотность пространства, интеграционные перспективы.*

The paper presents the results of the study of economic, monetary and financial space of the European Union, Russia and Ukraine in the context of their total volume and density. Based on comparative analysis of the dynamic of economic space indicators there are the conclusions about the integration prospects of countries.

Key words: *economic space, monetary space, financial space, the density of space, the integration perspective.*

Надійшло до редакції 5.04.2012.